

A Szegedi Alföldkutató Bizottság Néprajzi, Társadalomrajzi, Nyelvészeti és Irodalmi Szakosztályának közleményei.

† *Vargha Gyula*. A Népünk és Nyelvünk — népünk és nyelvünk ügyét szolgálja. Nemzetünknek harcosául becsül mindenkit, aki ennek az ügynek előbbrevívója. Nemzetünknek és eszményeinknek elesett hőseül gyászolja Vargha Gyulát, mert népünk és nyelvünk mellett senki nagyobb tudással és elszántsággal nem küzdött, mint ő, az ő egyre magánosabbá váló magányosságában. Magyar volt születése szerint és a megalkuvókkal meg nem alkuvó lelke szerint; magyar maradt művészetében, megmaradt népünk népmegértő tagjának és nyelvünk legszebben zengő énekesének olyan időben, melyben többféle eredetű és nyilvánulási nemzettelenség jutalmat lelve munkálkodik az ép magyar lélek megbontásán, s melyben a nyelv tisztaságának nem tudva vagy tudva való megrontása érdem írói táborokban. Vargha Gyulában az államférfi, a tisztviselő, az író — mint ezt megörökítette kultuszminiszterünk gyászbeszéde is — egy volt: magyar. Benne ugyan nem kell a költőt a magánembertől vagy a politikustól különválasztani, mint nem őszintevátesz-avatók szokták tenni álszent verskereskedőkkel, beteg korunknak dícsért púposaival. Vargha Gyula az örök magyarság hordozója ebben az átmeneti korban és örök magyar értékek átmentője egy szebb jövő számára.

A mi folyóiratunkat különösebben érdeklő tárgyakkal nagyobb hűséggel és művészettel való költője nincsen irodalmunkban, mint ő. A szárazmalom, szélmalom, búzamosás, eséplés, szénagyűjtés, szüret stb. az ő tollán oly igazak, mint a néprajztudós tollán s oly költőiek, lírai jelentőségűek, mint senki más költő lantján. A kora hajnal harmatos rétének glóriája, a forró nyári dél, a falusi tavasz, a síkon támadó vihar, az őszi eső csepergése, az ugarokon az alkony, a nyugvó nap és kelő hold kettős fénye a pusztán — hogyan tudnám mind elsorolni? — a barbárnak egyhangú, az érző magyar szemében ezerféle honi föld és ég olyan meglátójára nem akadt Petőfi óta, amilyen Vargha Gyula volt s megmaradt ő Petőfi után is a magyar tájak egyéni lírikusának, mert ihletet nem az irodalmi elődöktől, hanem a közös ideáltól, a hazai tájtól vesz. Magyar életképeiben kávéházi népszokások édeskészsége vagy dagályos torzítása helyett megvan az elhíttetésnek és a hangulat közvetlen érzetetésének legfőbb eszköze, a megjelenítő igazság. A nyelvet nem harmóniátlan furcsaságokkal rakta meg, mint e korszakkal elmúló stílusukat nyelvalkotóknak tartott papirosízú íróink. A végbeli vitézek ivadiékának szájából az a magyar ige folyt, melynek forrása az idők végtelenségébe nyúlik vissza, s mely az ősi mederben haladva mindig több színben ragyogóvá fejlődik. És szó a mondatba, mondat a ritmusba népballadánk ismeretlen szerzői óta egy magyar költőnél sem illeszkedik olyan művészién, olyan egyszerre születve, mint Vargha Gyula. Iebegő dalaiban.

A Népünk és Nyelvünk azon eszmények híve, melyekért küzdő volt Vargha Gyula is, az ő személyében, munkásságában, gazdag irodalmi hagyatékában. Életében velünk volt — holtá után az ő szellemével maradunk.

M. G.

† *Túri Mészáros István*. Hetvenkét éves korában elhunyt az Alföld magyar népének és nyelvének egy fél századon át buzgó kutatója, *T. Mészáros István*. 1857-ben született Mezőtúron. Középiskolai tanulmányainak befejezése után jogásznak ment ugyan a budapesti egyetemre, de philológiai hajlamaitól indíttatva *Budenz* és *Simonyi* magyar nyelvészeti előadásait is szorgalmasan hallgatta, s ezek annyira hatottak rá, hogy közigazgatási téren (előbb a közoktatásügyi minisztériumban, később a budapesti pénzügyigazgatóságnál) teljesített állami szolgálata mellett élete végéig mindig *szívbeli* ügye maradt a magyar nyelvészet és a magyar folklóre művelése. Már a 70-es évek vége óta megjelent számos kisebb-nagyobb cikke előbb a Magyar Nyelvőrben, később a Magyar Nyelvben, s ezeknek még legkisebbike is mindig gazdagította valamivel az Alföld magyar népéről és nyelvéről való ismereteinket. Megjelent egy önálló munkája is: (A nép nyelvének ügye a nyelvújítás óta Budapest, 1885), de egész philológiai munkásságából legértékesebbek a mezőtúri nyelvjárásról írott tanulmánya (Nyr. VIII. k.) és a Magyar Nyelvtudományi Társaság megbízásából a Hortobágyon és Bugacon végzett tájszógyűjtése, melynek egy része még kiadatlanul fekszik a M. Ny. T. néprajzi kéziratok között. A megboldogult élete fénylő példája annak, hogy magyar nemzetét igazán szerető ember terhes hivatali elfoglaltság mellett is hogyan áldozhat időnként két legértékesebb kincsünk, nyelvünk és néprajzunk oltárán. Bár akadna az ő példájának az Alföld magyar értelmisége között mennél több követője. Mi, az Alföld magyar népének és nyelvének hivatásos kutatói, mindig hálás kegyelettel fogjuk megőrizni e derék társunk emlékét. H. A.

*

Beszámoló az 1929. május 29-én tartott közgyűlésről és szakosztályi ülésről.

A Szegedi Alföldkutató Bizottság 1929. évi rendes közgyűlését Kecskemét törv. hatóságú város meghívására Kecskeméten tartotta meg. Ezen gyűlés keretében alakult meg a Bizottság és egyes Szakosztályok helyi csoportja. A Nép- és Társadalomrajzi, valamint a Nyelvészeti és Irodalmi Szakosztályok helyi csoportjának elnöke Dr. Hajnóczy Iván felsőkereskedelmi iskolai c. főigazgató lett. A szakosztályi ülés lefolyásáról az alábbi jegyzőkönyv számol be.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Szegedi Alföldkutató Bizottság Nép- és Társadalomrajzi, valamint a Nyelvészeti és Irodalmi Szakosztályainak 1929. évi május hó 29-én Kecskeméten megtartott szakosztályi üléséről.

Jelen vannak: Dr. gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter, Dr. Magyar Zoltán, Dr. Banner János, Dr. Bálint Alajos, Dr. Bálint Sándor, Dr. Bátky Zsigmond, Dr. Bibó István, Dr. Cs. Sebestyén Károly, vitéz Csobán Nándorné Willer Gizella, Dr. Dékány István, özv. Dénesné Bopp Janka, Dr. Eperjesy Kálmán, Dr. Fehér Ede, Fuderer József, Gáspárics Lajos, Dr. Garzó József, Dr. Hajnóczy Iván, Hatvany Pál, Dr. Horger Antal, Dr. Illyés Endre, Dr. Jobbágy Anna, Dr. Kati Erzsébet, Dr. Kiss Endre, Kovács Sándor, Linka Ferenc, Lukács Géza, Dr. Mann Alajos, Marton László, Nagy József, vitéz Orbán

Nándor, Dr. Papp László, Dr. Ságghy Sándor, Dr. Szabó Kálmán, Szalay Gyula, Dr. Szalay József, Székely Jenő, Dr. Szmódiss Mihály, Szombatfalvy György, Dr. Takács Lajos, Timár Alajos.

A jegyzőkönyvet Dr. Gerhauser Albert vezeti.

Dr. Bibó István a szakosztályok társelnöke megnyitván az ülést, annak vezetésére Dr. Hajnóczy Iván felsőkereskedelmi iskolai c. főigazgatót kéri fel.

1. Hajnóczy Iván dr. a jelen voltak általános figyelme és érdeklődése közepette tartja meg székfoglaló előadását a kecskeméti magyar-görög egyházak története címen.¹

2. Az elnök felkéri Bibó István dr.-t a szakosztályok évi működéséről szóló jelentésének előterjesztésére.

Dr. Bibó István a szakosztályok működéséről következőképpen számol be:

Az Alföldkutató Bizottság Nép- és Társadalomrajzi, továbbá Nyelvészeti és Irodalomtörténeti Szakosztályai 1928 május hó 4.-én tartott alakuló ülésükben engem bíztak meg az egyesült szakosztályok adminisztratív ügyeinek vezetésével, egyúttal azzal is, hogy dr. Horger Antal egyetemi tanár és dr. Cs. Sebestyén Károly múzeumi h. igazgató közreműködése mellett szerkesszem a szakosztályok által megindítandó Népünk és Nyelvünk című közérdekű folyóiratot.

Mínbhogya a Szakosztályok megalakulása óta épen egy év telt el, a Szakosztályok működéséről és a folyóirat szerkesztéséről a következőkben vagyok bátor beszámolni.

A Szakosztályok adminisztratív ügyeinek megszervezésében mint adminisztratív vezetőt magam mellé vettem szakosztályi titkári minőségben dr. Gerhauser Albert felsőkereskedelmi iskolai tanárt és egyfelől az ő buzgó működésének, másfelől szerkesztőtársaim segítségének köszönhetem azt, hogy folyó évi január hó elsejével megindíthattuk a Népünk és Nyelvünk című folyóiratot, amelynek most megjelent harmadik összevont számát tisztelettel bemutatom. A folyóirat évi 12 füzetben 20 íven jelenik meg, az Alföldkutató Bizottság jelentős anyagi segítségével s munkatársai közé igyekszik toborozni mindazokat a szaktudósokat, akik az Alföld nép- és társadalomrajza s nyelvészeti problémái iránt érdeklődnek. A folyóirat célja, hogy munkatársai között a legkiválóbb szakemberek ép úgy szerepeljenek, mint mindazok, akik az Alföld nép- és társadalomrajzi és nyelvészeti problémáit földolgozzák s azok iránt érdeklődnek (és éppen ezért az egyes cikkeket, ha szerényen bár, de díjazzuk is). Arra törekszünk továbbá, hogy a folyóirat minél szélesebb körben, minél jobb kiállításban, lehetőleg a népi kutatásokra vonatkozó, rajzokkal jelenjék meg. A legközelebbi adminisztratív feladat az volt tehát, hogy az anyagi segítséget fokozzuk az előfizetők gárdájának megszervezésével. Több hónapi folytonos aprólékos munka, több mint ezer levél, körlevelek elküldése útján írásainkkal felkerestünk minden az Alföldhöz tartozó polgári és középiskolát, nyilvántartottunk minden tanárt, felszólítással fordultunk az iskolák igazgatóságához, hogy ajánljanak adatgyűjtésre vállalkozó tagokat, felkerestük a szegedi tanfelügyelőség körzetébe eső nép és polgári iskolák igazgatóságait, hogy a

¹ A szerző nagyértékű tanulmányát folyóiratunkban részletesebben ismertetni fogjuk.

tanítótestületek körében ajánljanak adatgyűjtőket, az így szerzett tagokhoz könnyen megválaszolható körkérdésekkel fordultunk, a körkérdések eredményét lapunkban feldolgoztuk. Jelenleg már ott tartunk, hogy a lapnak két alapítója, öt pártolója és 303 előfizetője van, ami a csupán négy hónapi szervező munka, a saanyarú gazdasági viszonyok mellett, és tekintetbe véve azt, hogy az előfizetők jórésze a tanárok és tanítók köréből kerültek ki, igen nagy eredmény.

Az előfizetők megszervezésével karöltve járt a nép- és társadalomrajzi és nyelvészeti szakosztályok tagjainak toborzása és kartotékokban való nyilvántartása is. Jelenleg a szakosztályi tagok száma 251, s azoknak az alföldi községeknek, ahol tagjaink vannak, száma 109 s a községek és a tagok száma naponként szaporodik. A szakosztályok adminisztratív vezetői és szerkesztői legközelebbi feladatukul a következőket tűzték ki:

1. Hogy a tervezett 20 ívnyi terjedelemnek megfeleljünk, ez évben még 2 számot, 7 ívnyi terjedelemben adunk ki.

2. Szaporítami próbáljuk a tagok és előfizetők számát, úgy, hogy lehetőleg az Alföld minden községében legyen tag, előfizető és gyűjtő.

3. A szegedi tanfelügyelőség mintájára az Alföld többi tanfelügyelőségeinek körzetében is kiépíteni akarjuk a megfigyelő hálózatot.

4. Az alföldi tájszótár ügyében a gyűjtési irányelveket megállapítottuk és azok a folyóiratban és külön kiadásban is megjelentek s minden érdeklődőnek rendelkezésére állanak. Folyamatban van több hasonló útmutató összeállítása és a folyóiratban való közlése és terjesztése a néprajzi és társadalomrajzi gyűjtések tekintetében is.

3. A jelentéshez Dr. Bálint Sándor szól hozzá és felhívja a figyelmet arra, hogy a Bizottságnak ki kell terjesztenie kutatásait az Alföld intenzívebb vallástörténeti kutatására, mint az alföldi parasztkultúra egyik fontos tényezőjére. Kutatni kellene, van-e a magyar lélekben ősi vallási örökség, ázsiai hagyomány, továbbá azt, hogy akár protestáns, akár katolikus szempontból micsoda módosulást, lokális szint mutat az univerzális katolikus vagy protestáns principiumhoz képest. Kutatnunk kellene az eretnkségek mévöltát, mint az alföldi magyar lélek spirituális kereséseinek megnyilatkozását. E most felvetett komplexummal rokon a szellemtörténeti kutatás problémája, ami annál inkább égető kérdése az Alföldkutatásnak, mert véleménye szerint a multban az Alföldön sokkal magasabbfokú szellemi kulturát kell feltételeznünk, mint általánosságban szokás.

4. Horger Antal az alföldi magyar tájszótár ügyét ajánlja a szakosztály tagjainak figyelmébe, amely csak a szakosztály tagjainak vállvetett munkája után valósítható meg. Kéri a szakosztály tagjait, tanulmányozzák át az Utmutató az alföldi tájszótári gyűjtésekhez c. füzetet és az ebben foglaltak figyelembevételével végezzék adatgyűjtéseiket.

5. Elnök a jelenvolt dr. gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter és dr. Magyary Zoltán miniszteri tanácsos üdvözlésével az ülést bezárja.